

6 NÁRODNÍ VARIANTY NĚMECKÉHO JAZYKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

I v této části najdete nejdříve český text, poté paralelní německý text. Český text Vám přiblíží téma dané části, německý text Vám umožní porozumět odborným pojmům. Pátá kapitola se bude zabývat různými regionálními variantami německého jazyka,

CÍLE KAPITOLY

Vysvětlit rozdíly mezi němčinou, která se používá v Německu, Rakousku a Švýcarsku, vyjmenovat některé dialeky.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

idiolekt, sociolekt, sociolingvistika, varianty, spisovný a hovorový jazyk, slang, profesní jazyk

Hochsprache, Schriftsprache, Jugendsprache, Berufssprache, Umgangssprache

Němčina je jazyk, který spadá do germánské větve indoevropské rodiny jazyků. Obvykle je řazena k Německu, je však úředním jazykem mnoha dalších států – kromě Rakouska a Švýcarska se jedná o Lichtenštejnsko, Luxemburg, Belgie a část Itálie. Němčina je proslulá svojí škálou dialektů neboli nářečí. Standardní forma němčiny se obecně nazývá „Hochdeutsch“. Němčina je označována jako *pluricentrický jazyk*, tedy jazyk se třemi rovnocennými variantami, třemi jazykovými centry.

Německá němčina (také *Binnendeutsch*, *Bundesdeutsch*) se používá na území Spolkové republiky Německa a jeho výrazy jsou označovány jako *teutonismy*. Rakouská němčina (*Österreichisches Deutsch*) na území dnešního Rakouska používá *austicismy* a švýcarská němčina *helvetismy*. *Schweizer Deutsch* se mluví na území Švýcarska a Lichtenštejnska.

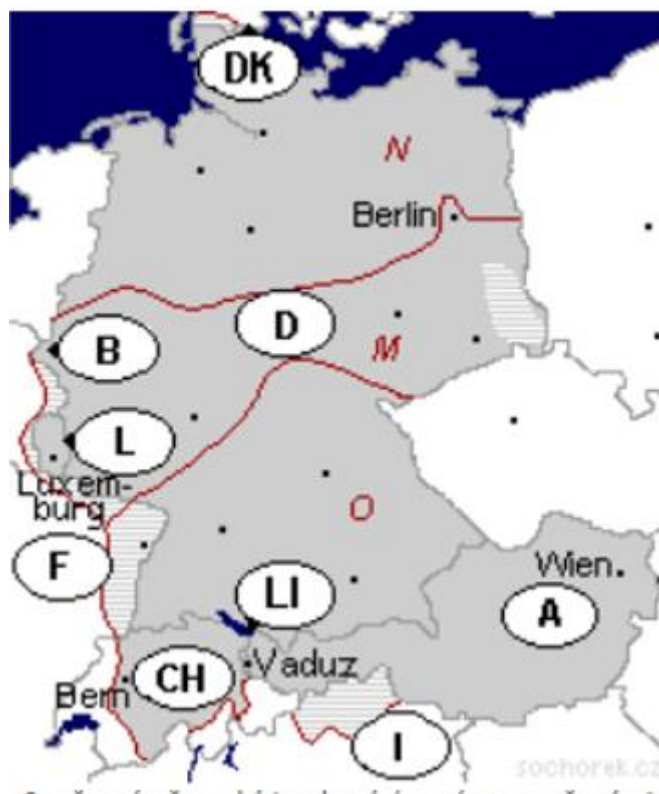
Pojem „*Schwyzerdütsch*“ je obecně známý a označuje švýcarskou mluvenou němčinu (nikoliv švýcarskou verzi standardní němčiny, ta je nazývána „*Schweizer Hochdeutsch*“).

Mezi švýcarskou němčinou (Schweizer Hochdeutsch) a německou němčinou (Budensdeutsches Hochdeutsch) je mnoho rozdílů. Například slova jako parkieren (parken) – parkovat, grillieren (grillen) – grilovat se liší. Stejně tak nalézáme různé varianty slov i mezi rakouskou a německou němčinou. Např.: die Palatschinke (der Pfannkuchen) – palačinka, der Paradeiser (die Tomate) – rajče nebo Häferl (große Tasse) – velký hrnek. Tyto příklady už však mohou být nestandardní.

NÁŘEČÍ

Nářeční jazykové prostředky jsou územně omezené, jejich užití je vázáno na dílčí geografickou část území státu. Nejsou součástí spisovného jazyka. V češtině jsou to např. „okurek“ (spis. okurka), „šufánek“ (spis. sběračka), „vrhlík“ (spis. květináč).

Německá nářečí jsou rozdělena do tří hlavních skupin: horní němčina (**O**berdeutsch), ke které patří rakouská a švýcarská němčina; středoněmecká nářečí (**M**itteldeutsch: Lucembursko, Kolín, Berlín) a dolní němčina, také nazývaná Plattdeutsch nebo **N**iederdeutsch. Sem se řadí severní dialekty jako dolnosaština (Německo, ale některé oblasti Nizozemská), pensylvánská němčina a Plattdeutsch.¹ Podle statistiky Goethe institutu mluví dialektem 60 % Němců. Většina z nich bydlí v jižním Německu.²

¹ <https://www.jazyky.com/dialekty-nemciny/> [20. 3.2020]

² <http://www.goethe.de/ins/gb/lp/pri/mtg/typ/dia/de6250720.htm> [20. 3.2020]

Obr. 9: Současné německé jazykové území s vyznačenými hranicemi dialektových skupin: dolní (N), Střední (M) a Jižní (O) němčiny. Šifrovaně dvojjazyčná území s dánštinou (jižní Dánsko), francouzštinou (východní Belgie a Francie), italštinou (severní Itálie) a lužickou srbštinou (u hranice s ČR a Polskem)³

Známými nářečnými jsou například bavorské a saské.

Příklad bavorské hlášky:

„Schdimmds oder hab i recht?“²

Přepis- Stimmt es oder habe ich recht?

(Je to tak, nebo mám pravdu?)

Příklad saské hlášky:

„Muddie, mir isses so heeß!“ – „Schbrisch nich säggsch, mei Junge! Das heeßd nich heeß sondern heiß heeßds.“³

Přepis- Mutti, mir ist es so heiß! – Sprich nicht sächsisch, mein Junge! Das heißt nicht heeß sondern heiß heißt es.

(Mamko, je mi horko! Nemluv sasky, synku! Neříká se horko ale vedro. – Je to hodně volný překlad, který má pro tento příklad sloužit pouze pro ilustraci. Vtip té hlášky je v tom, že matka opravuje syna a sama používá saský dialekt.)

NATIONALE VARIETÄTEN

Nicht nur in Deutschland wird deutsch gesprochen. Man unterscheidet nationale Varianten der deutschen Literatursprache Deutschlands, Österreichs und der Schweiz. Deutsch ist damit eine plurizentrische Sprache, also eine Sprache mit mehreren Standardvarietäten. Das Sprachgebiet einer plurizentrischen Sprache erstreckt sich meistens über die Staatsgrenzen hinaus.

„Zu einer Varietät gehören bestimmte Varianten. Varianten sind unterschiedliche Ausdrucksmöglichkeiten für das Gleiche. Das abstrakte Konzept dazu nennt man **Variable** (Pittner 2016, 18)“. Das Deutsch in Österreich, in der Schweiz und in Deutschland unterscheiden sich aber vor allem im Wortschatz, aber auch in der Grammatik und in der Aussprache.

So sagt man in Österreich Jänner für Januar, Kleiderkasten für Kleiderschrank. In der Schweiz heißt es Rundspruch für Rundfunk, anläuten für anrufen, Schlagsahne oder Sahne in Deutschland, Schlagoberst oder Obers in Österreich und Nidel oder Creme in der Schweiz benutzt.

Sahne

1. Rahm; *regional*: Schmant, Schmetten,

Flott; *österr.*: Obers; *schweiz.*: Nidel,

Creme

2. Schlagsahne, Schlagrahm; *österr.* 4

³ <https://www.sochorek.cz/archiv/jazyky/nemcina/fakta.htm> [22. 3.2020]

⁴ <https://www.wissen.de/synonym/schlagsahne> [22. 3. 2020]

Unterschiede sind auch in Grammatik: Schmidts Katze – die Katze von Schmidt – dem Schmidt seine Katze⁵.

In der Schweiz wird die deutsche Standardvarietät als Schweizerhochdeutsch, oder auch Schweizerdeutsch bezeichnet, sie wird fast nur geschrieben. Gesprochen wird fast ausschließlich Dialekt „Schwyzerdütsch“.

Die *Mundarten (Dialekte)*, bilden die Sprachliche Grundsicht und dienen als Kommunikationsmittel für eine relativ kleine Menge von Menschen, und zwar überwiegend in mündlicher Form. Deutsche Territorialdialekte sind die älteste Existenzform der deutschen Sprache. Sie haben sich im mittelalterlichen Deutschland gebildet. Man teilt die die deutschen Territorialdialekte in zwei große Dialekträume: Niederdeutsch und Hochdeutsch. Zu dem Hochdeutschen gehört Mitteldeutsche und Oberdeutsche. Die Dialekte werden nach den Regionen genannt, z. B. Mecklenburg – Mecklenburgisch, Thüringen – Thüringisch, Bayern – bayrisch usw.

⁵ <https://www.sochorek.cz/archiv/jazyky/nemcina/fakta.htm> [22. 3.2020]

Nr. 10: Die Dialekte im deutschen Sprachraum nach Fleischer 1983, 411 (Prittner 2106, 20)

Mundarten verraten, wo ein Sprecher herkommt – an manchen Orten wird ein Dialektsprecher sogar schon im Nachbardorf als ortsfremd erkannt. Und: Dialekte polarisieren. Sie verbinden und grenzen aus, werden als charmant angesehen, aber auch als Hinweis auf einen niedrigen Bildungsstand. Manche Sprecher sind stolz auf ihre Mundart, andere verbergen sie lieber.

60 Prozent der Deutschen sprechen einen Dialekt. Das ergab eine Umfrage des Instituts für Deutsche Sprache im Jahr 2009. Die meisten Dialektsprecher leben im Süden Deutschlands.

Früher sprach jeder eine Mundart: Fränkisch, Brandenburgisch, Hessisch. Die Verständigung zwischen den Dialektgruppen war oft schwer. Erst die standardisierte deutsche Sprache ermöglichte eine regional übergreifende Verständigung. Mittlerweile verdrängt die Hochsprache die Mundarten immer weiter. Urbanisierung, sozialer Aufstieg, ein höherer Bildungsgrad und der Einfluss der Medien tragen dazu bei.

Also hat der Terminus „Hochdeutsch“ zwei Bedeutungen:

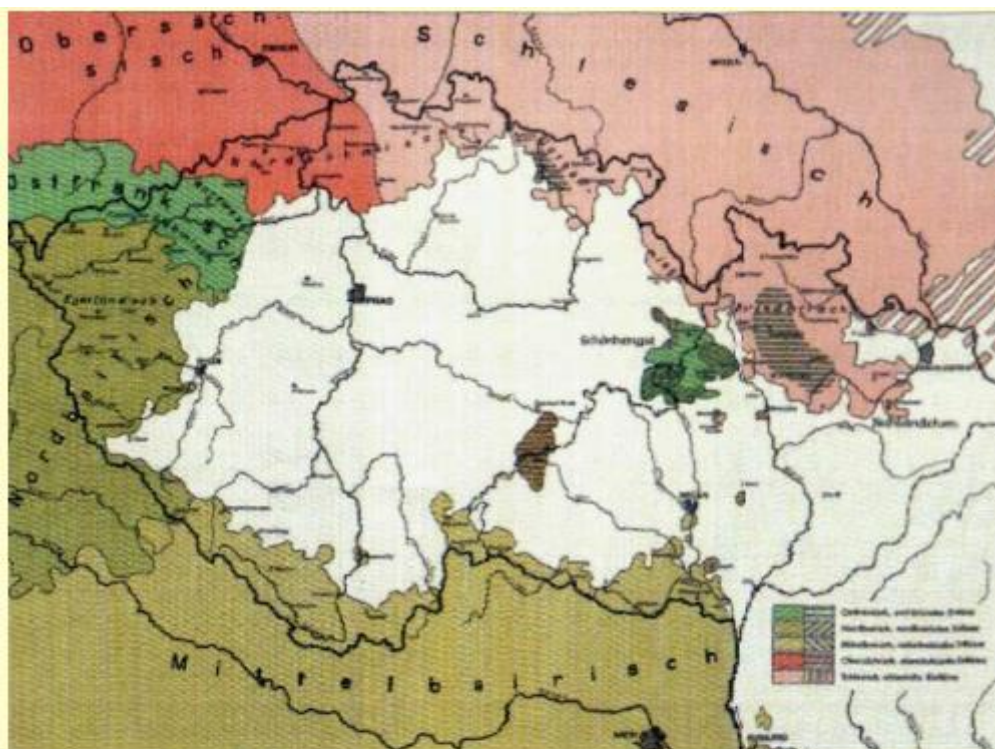
- 1) hochdeutsche Dialekte (Mitteldeutsch und Oberdeutsch)
- 2) Hochsprache zum Unterschied von Mundarten und von der Umgangssprache

PRO ZÁJEMCE

Pokud Vás zajímá, jaká německá nářečí se používala na našem území, přečtěte si článek o výzkumu *Atlas německých nářečí v Česku*. *Hotzenplotz tu už nežije*.

Obr. 11: Německá nářečí na území Čech.

Mapka znázorňující hlavní velké skupiny německých nářečí na území Čech, Moravy a Slezska. V rámci těchto základních skupin rozlišujeme další regionální a místní nářečí, skupiny a podskupiny. Popis (ve směru hodinových ručiček počínaje na jihu): *Mittelbairisch* (středobavorština), *Nordbairisch* (severobavorština), *Ostfränkisch* (východofrančtina), *Obersächsisch* (hornosaština) a *Schlesisch* (slezština). Repro z: Badenheuer, Konrad: *Die Sudetendeutschen. Eine Volksgruppe in Europa*. Sudetendeutscher Rat, München 2007.

<http://nassmer.blogspot.com/2014/06/atlas-nemeckych-nareci-v-cesku.html> [22. 3.2020]

PRO ZÁJEMCE

Hier können Sie viele deutsche Mundarten aus der ganzen Welt hören: *Mundartenkarte* von Institut der deutschen Sprache Mannheim (2020):

<http://agd.ids-mannheim.de/mundarten.shtml> [22. 3. 2020]

PRO ZÁJEMCE

Jestli si chcete vyzkoušet, jestli rozeznáte nebo budete rozumět některým dialektům, podívejte se na video:

<https://www.youtube.com/watch?v=6HNCkXk-Pw0> [22. 3.2020]

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Vypište si důležité odborné pojmy a vytvořte si z nich česko-německý slovníček. Zamyslete se nad cíli kapitoly. Poznámky vložte do portfolia.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Německý jazyk má celou řadu nářečí, lidé mluví různými dialektu, každá osoba má vlastní idiolekt. Používáme hovorový i spisovný jazyk, také jazyk profesní nebo jazyk mládeže. O tom jak a kdy se která varianta používá, byla tato kapitola.
